

Φιλοσοφία και Παιδεία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Ε.Κ.Δ.Ε.Φ.)

ΕΤΟΣ 26ο
ΤΕΥΧΟΣ 81-82

ΜΑΡΤΙΟΣ-
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020

«Μάλα γάρ φιλοσόφου τοῦτο
τό πάθος, τό θαυμάζειν·
οὐ γάρ ἄλλη ἀρχή φιλοσοφίας
ἢ αὕτη»

[Πλάτ. Θεαίτητος (155 Δ)]

Η ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΗ ΜΑΝΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ: Η ΑΡΠΑΓΗ ΚΑΙ Η ΣΥΛΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Της ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΜΠΕΡΙΔΟΥ

Αναπλ. Καθηγήτριας Κοινωνιολογίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

«Εσείς, οι Άγγλοι, μας παίρνετε τα έργα των προγόνων μας. Φυλάξτε τα καλά. Εμείς, οι Έλληνες, στο μέλλον θα τα ζητήσουμε πίσω» (Αθανάσιος Ψαλίδας 1809).

Μια νέα εξέλιξη προέκυψε αναφορικά με το θέμα των γλυπτών του Παρθενώνα που απέσπασε ο Lord Elgin στις αρχές του 19ου αιώνα και εκτίθενται στο Βρετανικό Μουσείο σήμερα. Δυο Τούρκοι επιστήμονες (Ζεϊνέπ Αϊγκέν και Ορχάν Σακίν) εξετάζοντας τα οθωμανικά αρχεία καταρρίπτουν τους ισχυρισμούς των Βρετανών, πως δηλ. είχαν λάβει άδεια από τον σουλτάνο για την ‘αρπαγή’. Αποδεικνύεται ότι το Βρετανικό Μουσείο βασίζει τους ισχυρισμούς του σε μια ιταλική μετάφραση του φερόμενου ως πρωτότυπου σουλτανικού φερμανιού, που περιλάμβανε την άδεια των τουρκικών αρχών. Οι δύο Τούρκοι επιστήμονες ήρθαν στην Αθήνα στις 23 Φεβρουαρίου 2019 και σε συνεργασία με Έλληνες ομολόγους τους αποφάνθηκαν ότι δεν υπάρχει σουλτανικό φερμάνι. Ο επικεφαλής των Εργατικών Jeremy Corbyn δήλωσε πέρσι τον Ιούνιο πως τα γλυπτά του Παρθενώνα εκλάπησαν και πως θα τα επιστρέψει, όταν οι Εργατικοί πάρουν την εξουσία. Το Βρετανικό κοινό στηρίζει αυτήν την εξέλιξη για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Αθήνα από το 1996. Μετά τη μετάδοση ενός προγράμματος αφιερωμένου στην επιστροφή των γλυπτών της Ακρόπολης στην Ελλάδα, το Βρετανικό κοινό ψήφισε με πλειοψηφία 92,5% υπέρ της επιστροφής των Μαρμάρων. Ο Bill Stewart, ένας από τους παραγωγούς του Καναλιού 4, του πολιτισμικού καναλιού της Βρετανίας, δηλώνει σχετικά σε συνέντευξη του στις 28 Απριλίου 1996: «ούτε στα πλέον τρελά μου όνειρα δεν είχα φανταστεί το 92,5%!» Βεβαίως δεν πρέπει να ξεχάσουμε και την επιρροή που άσκησε η εκστρατεία που ξεκίνησε το 1981 η Μελίνα Μερκούρη ως Υπουργός Πολιτισμού για την επιστροφή των μαρμάρινων γλυπτών του Παρθενώνα στην Αθήνα.

Η ‘αρχαιοφιλία’ των Ευρωπαίων: ‘Αρχαιοφιλία’ και στο χαρέμι πριγκίπισσας-συντέκτριας αρχαιοτήτων

Αρχαία ελληνικά ευρήματα και έργα τέχνης υπάρχουν σήμερα σε όλο τον κόσμο. Συλλεκτική mania είχε καταλάβει τις ευρωπαϊκές αυλές και τους μεγιστάνες του πλούτου ήδη από την αυγή της Αναγέννησης. «Είναι θλιβερή η διαπίστωση», έγραφε τον 19ο αιώνα ο François-René de Chateaubriand «ότι οι πολιτισμένοι

ευρωπαϊκοί λαοί προξένησαν στα μνημεία των Αθηνών περισσότερο κακό κατά τη διάρκεια 150 χρόνων από όσο όλοι μαζί οι βάρβαροι κατά τη διάρκεια των αιώνων. Είναι σκληρό να σκεφτεί κανείς ότι ο Αλάρικος και ο Μωάμεθ Β΄ σεβάστηκαν τον Παρθενώνα, αλλά τον κατακρεούργησαν ο Μοροζίνι και ο Έλγιν». «Εσείς, οι Άγγλοι, μας παίρνετε τα έργα των προγόνων μας. Φυλάξτε τα καλά. Εμείς, οι Έλληνες, στο μέλλον θα τα ζητήσουμε πίσω» δήλωνε το 1809 ο Αθανάσιος Ψαλίδας στον John Hobhouse, που συνόδευε τον Lord Byron στο πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα. Ο Ψαλίδας, ηγετική πνευματική φυσιογνωμία του νεοελληνικού Διαφωτισμού στις αρχές του 19ου αιώνα, είχε αποκαλέσει στα Γιάννενα «τυμβωρύχο» και «ιερόσυλο» έναν Άγγλο αρχαιολόγο (στο χρονικό του περιηγητή Hughes, Travels in Sicily, Greece and Albania 1820). Το 1785 ο Γάλλος πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη είχε αποσπάσει από τον σουλτάνο φερμάνι με άδεια συλλογής αρχιτεκτονικών τμημάτων μνημείων και άλλων αρχαιοτήτων

Όμως το 1801, όταν άρχισαν οι αγγλοτουρκικές διαπραγματεύσεις για το καθεστώς της Αιγύπτου, τα μνημεία της Ακρόπολης έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στη διπλωματική συναλλαγή. Έτσι ο Lord Elgin, τότε πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη, κατόρθωσε να υποσκελίσει τον Γάλλο πρεσβευτή, αποσπώντας και πριονίζοντας τα γλυπτά του Παρθενώνα, του Ερεχθείου και του μνημείου του Θρασύλλου. Κατά την ιστορική συζήτηση που έγινε στην Αγγλική Κοινοβουλευτική Επιτροπή του 1804, ύστερα από την αρπαγή των γλυπτών της Ακρόπολης από τον Lord Elgin και τον θόρυβο που είχε προκληθεί σε πανευρωπαϊκή κλίμακα, ο Count Ambertine είχε αναφέρει: «Νομίζω ότι ο κίνδυνος που αντιμετώπιζαν τα Μάρμαρα δεν προερχόταν τόσο από τους Τούρκους όσο από τις συχνές επισκέψεις των περιηγητών στην Ελλάδα». Η Mary Nisbet of Dirleton, η σύζυγος του Lord Elgin, η οποία βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη από το 1799 έως το 1802, σε επιστολές της προς τη μητέρα της αναφέρεται στη συλλεκτική mania του συζύγου της. Επίσης, στις μαρτυρίες της υπάρχουν και αναφορές για τη «απομάκρυνση», των μαρμάρων, δηλαδή την αρπαγή των γλυπτών του Παρθενώνα και άλλων αρχαιοτήτων.

Οι περιηγήτριες του 18ου και 19ου αιώνα, όπως και οι περιηγητές, τεκμηριώνουν το δυτικό ενδιαφέρον

για τις ελληνικές αρχαιότητες, την αρχαία αρχιτεκτονική και ιδιαίτερα την «απομάκρυνση» των αρχαιοτήτων, δηλαδή την αρχαιοκαπηλία. Αναζητούν, αντλούν και επεξεργάζονται πληροφορίες σχετικά με την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο. Εξετάζουν την αρχιτεκτονική των βυζαντινών μνημείων, ιδιαίτερα της Αγίας Σοφίας, του Ιπποδρομίου και των δημόσιων λουτρών. Για παράδειγμα, η Αγγλίδα περιηγήτρια-ζωγράφος Mary Walker (1897) μας πληροφορεί ότι στο γυναικείο λουτρό που επισκέφτηκε το 1867 υπήρχε «τετράγωνη πισίνα, αρχαίας κατασκευής, που είχε μια σκεπή που στηριζόταν επάνω σε κολώνες.» Η περιηγήτρια παρατήρησε, επίσης, ότι πάνω στις κολώνες υπήρχαν πλάκες στους τοίχους με αρχαίες Ελληνικές επιγραφές.

Η αρπαγή των ελληνικών αρχαιοτήτων είχε μορφή οργανωμένου βανδαλισμού, ειδικά τον 18ο και 19ο αιώνα, με πρωταγωνιστές Γάλλους, Άγγλους και άλλους Ευρωπαίους. Η επιθυμία αυτή υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα κίνητρα για ταξίδια στην Ανατολή. Συλλογές αρχαιοτήτων είχαν και Οθωμανές πριγκίπισσες, όπως η πριγκίπισσα Μανσούρ, η αδελφή του Κεντιβί (Khedive) της Αιγύπτου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ταξιδιωτικά χρονικά της περιηγήτριας Dowager Marchioness of Dufferin and Ava που καλύπτουν τα έτη 1879 και 1881-1884. Στην επίσκεψή της στο χαρέμι της πριγκίπισσας Μανσούρ στις 19 Δεκεμβρίου 1882, η περιηγήτρια επισημαίνει ότι η πριγκίπισσα, η οποία μιλούσε άπταιστα τη Γαλλική γλώσσα, είχε συλλογή αρχαιοτήτων και «είναι η μόνη γυναίκα που γνώρισα εδώ στην Τουρκία, που έχει καλό γούστο και τη χαρακτηρίζει πρωτότυπη αντίληψη για τη ζωή, εκτός από τα τσιγάρα, τα ντιβάνια και την αραβική μουσική».

Αλλά και στροφή προς το κλασικό πνεύμα καλλιέργησε την αρχαιοφιλία, με αποτέλεσμα να αρχίσουν οι επιδρομές για τη σύληση των αρχαίων μνημείων και τη συγκέντρωση κάθε λογής έργου τέχνης.

Για αιώνες οι Γάλλοι και οι Άγγλοι πρεσβευτές στην Κωνσταντινούπολη έπαιξαν τον ρόλο ανιχνευτών αρχαιοτήτων και αρχαιοκαπήλων για λογαριασμό των μοναρχών ή άλλων φιλότεχνων μεγιστάνων που εκπροσωπούσαν. Πρεσβευτές εκμεταλλεύονταν τη διπλωματική τους ιδιότητα για να οργανώνουν επιχειρήσεις εξαγωγής αρχαιοτήτων στην Ευρώπη. Για παράδειγμα, η επταετία της παραμονής του πρεσβευτή Sir Thomas Roe στην Κωνσταντινούπολη (1622-1628) αποτελεί μια από τις πλέον σκανδαλώδεις περιόδους αρπαγής καλλιτεχνικών θησαυρών, αρχαιοκαπηλίας και καταστροφής κλασικών έργων στον ελληνικό χώρο. Ο τουρκόφιλος και φιλοχρήματος πρεσβευτής το 1625 εκμυστηρεύτηκε στην αλληλογραφία του με τον Αρχιεπίσκοπο του

Καντέρμπερυ τις προσπάθειές του να εξαπατήσει τον Πατριάρχη και να αποσπάσει αρχαία χειρόγραφα και βιβλία από την πλούσια βιβλιοθήκη του Πατριαρχείου: «Αγωνίζομαι να πείσω τον Πατριάρχη, που έχει μεγάλη συλλογή, ότι τα αρχαία βιβλία σκονίζονται και σαπίζουν ανάμεσα στους αμαθείς Έλληνες, που δεν πρόκειται ούτε να τα χρησιμοποιήσουν ούτε να τα καταλάβουν ποτέ [...] τα βιβλία αυτά αποτελούν όπλα για ειδικούς» (στο χρονικό: *The embassy of Sir Thomas Roe to the court of the Great Mogul, 1615-1619, as narrated in his journal and correspondence*).

Ανεκτίμητοι θησαυροί στους Δελφούς - Καταστροφή Αρχαιοτήτων

Φθάνοντας ο Sir Thomas Roe στην Πόλη και αναλαμβάνοντας τα νέα πρεσβευτικά του καθήκοντα, παίρνει παραγγελία από έναν Άγγλο ευγενή να συγκεντρώσει αρχαιότητες, γλυπτά, επιγραφές, νομίσματα κ.λπ. Σε επιστολή του επισημαίνει ότι δεν υπάρχουν πια χειρόγραφα, αλλά: «όσο για τις μαρμάρινες αρχαιότητες, υπάρχουν πολλές σε διάφορα σημεία. Ειδικά όμως στους Δελφούς, βρίσκονται ανεκτίμητοι θησαυροί. Και νομίζω πως δεν είναι δύσκολο να γίνουν έρευνες και ανασκαφές. Μαθαίνω πως πολλά αγάλματα είναι θαμμένα για να σωθούν από τους Τούρκους [...] Νομίσματα θα προμηθευτώ από Εβραίους, αλλά είναι πολύ ακριβά. Έχω ένα χρυσό του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Επίσης απέκτησα ένα γλυπτό από το ανάκτορο του Πριάμου [...] Υπάρχουν αναρίθμητοι κίονες, αγάλματα και επιτάφιας ενεπίγραφες μαρμάρινες στήλες. Αλλά πρέπει να αναζητηθούν με απόλυτη μυστικότητα. Η μεγάλη δυσκολία βρίσκεται στην εξαγωγή. Γι αυτό χρειάζεται περισσότερη εχεμύθεια και εξυπνάδα παρά δύναμη, για να μη τ' αρπάξουν οι Τούρκοι για λογαριασμό τους». Ο Γάλλος πρεσβευτής De la Haye στο οδοιπορικό *Les Voyages du sieur Du Loir en Turquie, Paris, 1654* αναφέρει: «Είδα στη Δήλο [το 1639] Άγγλους να πριονίζουν στα δύο, από πάνω προς τα κάτω, ένα άγαλμα του Απόλλωνα, για να πάρουν ένα κομμάτι».

Στην Αθήνα τον 17ο αιώνα η Σουηδή περιηγήτρια Anna Akerhjelm, η οποία συνόδευε ως κυρία επί των τιμών την Kathryn Carlotta de la Cardie, σύζυγο του Κόμη Koenigsmark, σ' όλες τις περιηγήσεις της περιγράφει την καταστροφή του Παρθενώνα. Οι δύο γυναίκες ακολούθησαν τον κόμη, διοικητή των μισθοφόρων της στρατιάς, στην εκστρατεία του Μοροζίνι στον Μοριά, Ένα από τα γεγονότα που συνέβησαν ήταν η πολιορκία και κατάληψη της Αθήνας, από την οποία προκλήθηκε η ανατίναξη του ναού του Παρθενώνα (1687).

Συνέχεια στη σελίδα 36

Συνέχεια από τη σελίδα 33

Η Anna Akerhjelm, σε επιστολή της προς τον αδελφό της, με ημερομηνία 18 Οκτωβρίου 1687 γράφει: «Το φρούριο βρίσκεται πάνω στον λόφο [...] Πόσο λυπήθηκε η Αυτού Εξοχότης [Count Koenigsmaark] που κατέστρεψε τον ωραίο ναό, ο οποίος υπήρχε εκεί τρεις χιλιάδες χρόνια και ονομαζόταν ο Ναός της Αθηνάς! [...] οι βόμβες προκάλεσαν τέτοιες επιπτώσεις, που αυτός ο Ναός δε θα μπορούσε ποτέ πια να αποκατασταθεί και να αποδοθεί στον κόσμο». Κατά την πολιορκία της Αθήνας, όπως επεσήμανε στην επιστολή της η Σουηδή περιηγήτρια, μία βόμβα έπεσε στον αρχαίο ναό της Αθηνάς που οι Τούρκοι είχαν μετατρέψει σε τζαμί και στον οποίο είχαν εγκαταστήσει πυριτιδαποθήκη. Αναφέρει επίσης, ότι ολόκληρος ο ναός, καθώς και ένα μεγάλο μέρος της πόλης καταστράφηκαν εντελώς και από τότε η πόλη της Αθήνας πέρασε στα χέρια των χριστιανών.

Πλήθος μουσουλμανικών βανδαλισμών

Τα γλυπτά, τα αρχιτεκτονικά μνημεία και τα έργα τέχνης ήταν εκτεθειμένα και στο έλεος των Τούρκων. Τα κείμενα των περιηγητών και των περιηγητριών αποκαλύπτουν πλήθος μουσουλμανικών βανδαλισμών. Οι Τούρκοι κατέστρεφαν τα μάρμαρα της Ακρόπολης για την παρασκευή ασβέστη. Σε διάφορες υπόδουλες περιοχές της οθωμανικής επικράτειας χρησιμοποιούσαν τα μάρμαρα στις οικοδομές αλλά και ως υποστηρίγματα σταύλων ή ως ταφόπλακες. Θρυμμάτιζαν τη μύτη, το πρόσωπο ή διάφορα σημεία ενός γλυπτού, πιστεύοντας ότι επιτελούν θεάρεστο έργο. Έκοβαν κομμάτια τα γλυπτά ή τα αγάλματα και τα πουλούσαν στους δυτικούς αρχαιοκάπηλους επισκέπτες.

Ο Γάλλος διπλωμάτης D'Arvieux, ο οποίος ταξίδεψε το 1653 στην Ελληνική Ανατολή, εξηγεί στο χρονικό των περιηγήσεών του τα αίτια της απέχθειας των Τούρκων για τα αγάλματα. Αναφέρει ότι οι Τούρκοι παραμόρφωναν και ακρωτηρίαζαν τα αρχαία ελληνικά αγάλματα για να φύγουν τα δαιμόνια που ζούσαν μέσα τους, «γιατί ήταν αδύνατο να κατανοήσουν πώς μπορούν να θαυμάζουν οι άνθρωποι άψυχα αγάλματα». «Η αδιαφορία των Τούρκων για την τέχνη», αφηγείται ο περιηγητής Castelan (1808), «έκανε περισσότερο κακό στις αρχαιότητες από τον ίδιο το χρόνο. Δεν κοπιάζουν διόλου να πελεκήσουν τα μάρμαρα. Γκρεμίζουν τα περίλαμπρα αρχαία οικοδομήματα και χρησιμοποιούν τα υλικά για να χτίζουν οικοδομές. Είδα τα ερείπια ενός ναού [...] να χρησιμεύουν για φράγμα στην παροχέτευση των νερών προς το αυλάκι που κινούσε ένα πανάθλιο ξύλο. Αλλού βλέπεις κίονες κάθε λογής αποκολλημένους από διάφορα μνημεία να χρησιμοποιούνται για υποστηρίγματα σταύλων. Μια αρχαία σαρκοφάγος, με κατακερ-

ματισμένη τη βάση, έγινε γείσο πηγαδιού και μια άλλη ποτίστρα για τα γιδοπρόβατα. Ένα άγαλμα, που εξαιτίας του όγκου του ήταν αδύνατο να μετακινηθεί, έχει παραμορφωθεί από τα χτυπήματα που δέχτηκε από τις λόγχες των φανατικών Τούρκων. Το βρήκα στο εργαστήριο ενός γλύπτη ή μάλλον ενός βάρβαρου που πελεκούσε ταφόπλακες. Προσπαθούσε να σβήσει από τα μάρμαρα τις πολύτιμες για την αρχαιολογία επιγραφές, για να τις αντικαταστήσει με επιτάφια επιγραφή, κάποιου θλιβερού απογόνου του Μωάμεθ» (*Lettres sur la Morée et les isles de Cerigo, Hyde Tante par A.L. Castelan, Paris 1808*). Τα στοιχεία, επομένως, για την καταστροφή της πολιτισμικής μας κληρονομιάς από τον Τούρκο κατακτητή σε όλο το ελληνικό Αιγαίο υπάρχουν διάσπαρτα και όχι μόνο στις μαρτυρίες ξένων περιηγητών. Ιστορική μαρτυρία προκύπτει από τον Οθωμανό ναύαρχο Piri Reis (1521), ο οποίος στο πλούσιο έργο του στον τομέα της χαρτογράφησης υπογραμμίζει την ελληνικότητα των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και της Μικράς Ασίας, ενώ σε όλες τις περιγραφές του ονομάζει το Αιγαίο «ελληνική θάλασσα» και χρησιμοποιεί για την τύχη των περιοχών αυτών τους όρους: «Κατάκτηση» και «στρατιωτικές μονάδες», δηλ. η περιγραφή και η χαρτογράφηση του Οθωμανού ναυάρχου τον 16ο αιώνα, στο Αιγαίο έγινε για σκοπούς κατακτητικούς. Αυτός είναι ο λόγος που οι Τούρκοι έχουν δώσει το όνομά του στο γνωστό πλοιάριο των προκλήσεων, που το στέλνουν στο Αιγαίο δήθεν για σκοπούς ερευνητικούς. Ο Τούρκος ναύαρχος Piri Reis στις περιγραφές του, επομένως, αποδεικνύει ακούσια ότι το Αιγαίο είναι ελληνικό* ο πληθυσμός, ο πολιτισμός, η ιστορία, η οικονομία, τα τοπωνύμια, όλα είναι ελληνικά. Με βάση το έργο του Piri Reis καταδεικνύονται ιστορικά και εμπειρικά πασιφανώς οι στόχοι τουρκικής πολιτικής σχετικά με το Αιγαίο. Το έργο του Οθωμανού ναυάρχου παρέχει στρατηγικές πληροφορίες για την προετοιμασία της βίαιης κατάκτησης του Αιγαίου στα πλαίσια του τουρκικού επεκτατισμού αλλά και για τα σχέδια κατοχής περιοχών όπως η Ρόδος και η Κύπρος, που δεν είχαν ακόμα κατακτηθεί.

Συνεπώς δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι καταστρέφεται και σήμερα η πολιτισμική μας κληρονομιά στην κατεχομένη περιοχή της Κύπρου. Εφόσον διώχθηκαν οι χριστιανοί ορθόδοξοι που χρησιμοποιούσαν τις εκκλησίες για τις θρησκευτικές τους ανάγκες, τις χρησιμοποιούν σήμερα οι κατακτητές για τους δικούς τους σκοπούς. Λόγου χάρι, στο χωριό Κώμη Κεπήρ της Καρπασίας, η εκκλησία μετατράπηκε σε αποχωρητήριο. Στο χωριό Πραστείο της επαρχίας Αμμοχώστου η ορθόδοξη εκκλησία του χωριού αυτού μετατράπηκε σε κινηματογράφο. Άλλες χρησιμοποιούνται ως μάντρες

για αιγοπρόβατα ή σταύλοι για μικρά ζώα.

Οι λεηλασίες εκκλησιών, οι κλοπές αρχαιολογικών θησαυρών που φυγαδεύονται στο εξωτερικό είναι συνηθισμένα φαινόμενα ακόμα και σήμερα. Ενδεικτική περίπτωση αρχαιοκαπηλικής διακίνησης κυπριακών αρχαιοτήτων είναι τα 2000 αντικείμενα της ιδιωτικής συλλογής Χατζηπροδρόμου στην Αμμόχωστο, που λεηλατήθηκαν αμέσως μετά την εισβολή. Κατά διαστήματα κομμάτια της συλλογής παρουσιάζονται στις αγορές του Λονδίνου, της Ζυρίχης και της Λυών. Εξαφανίστηκαν οι εικόνες (16ου-17ου αιώνα) από το τέμπλο της εκκλησίας του Αγίου Μάμα (Μόρφου), η οποία κτίστηκε στις αρχές του 16ου αιώνα επάνω στα ερείπια τριών παλαιότερων ναών. Η εκκλησία μετατράπηκε σε σταύλο. Η βυζαντινή Τράπεζα της Μονής Αψινθιώτισσας στο χωριό Συγχορί, με σπάνιες τοιχογραφίες του 12ου αιώνα, μετατράπηκε επίσης σε σταύλο. Η τύχη των τοιχογραφιών είναι άγνωστη. Πολλές εκκλησίες έγιναν τζαμιά, όπως και η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου Κερύνειας.

Συστηματικά συνεχίζεται το λαθρεμπόριο των βυζαντινών και μεταβυζαντινών εικόνων. Τα αριστουργήματα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς έγιναν αντικείμενα λαθρανασκαφών και αρχαιοκαπηλίας. Αυτό είναι κατανοητό αν σκεφτούμε ότι οι Τούρκοι δεν έχουν καμιά σχέση με τον ελληνορθόδοξο πολιτισμό που τα δημιούργησε.

Παράλληλα με τη βυζαντινή ορθόδοξη άκμασε στην Κύπρο και η δυτική (γοτθική) τέχνη. Στον 16ο αιώνα εμφανίζονται τα δείγματα αναγεννησιακής τέχνης, καλλιτεχνική παραγωγή που διακόπτεται απότομα το 1570 με την τουρκική κατοχή της νήσου. Αυτά τα θαυμάσια έργα, αυτή την πολιτισμική κληρονομιά κατέστρεψε και συνεχίζει να καταστρέφει ο τούρκικος Αττίλας.

Είναι βέβαιο ότι η πολιτισμική κληρονομιά ενός τόπου δεν είναι μόνο οι αρχαιότητες και τα παλαιά έργα τέχνης. Είναι η πνευματική του δημιουργία που σε συνδυασμό με την ιστορική-πολιτισμική μνήμη συγκροτούν την καθημερινή βιωματική εμπειρία, η οποία δεν μπορεί να κλαπεί και να δημοπρατηθεί. Είναι, όμως, ταυτόχρονα λυπηρό που η διεθνής κοινότητα στέκεται με απάθεια μπροστά στο δράμα της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, που αποτελεί μέρος της παγκόσμιας πολιτιστικής δημιουργίας!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

Καμπερίδου, Ε. (2018). Το «Επικίνδυνο Ελληνικό Στοχείο» στην Κύπρο. *Φιλοσοφία και Παιδεία*, 24 (77-78), 34-37. Έκδοση της Ένωσης Καθηγητών για την Προαγωγή της Φιλοσοφίας στην Εκπαίδευση (Ε.Κ.Δ.Ε.Φ.).

Καμπερίδου, Ε. (1996). «Ομολογώ», Καταστροφή Ελληνικών Αρχαιοτήτων (Hughes 1820). *ΓΡΑΜΜΑ, Griechische Zeitschrift für Deutschland und Europa*. Attika Press, Frankfurt, τεύχος 35, 72-75.

Φαράντος, Γ. (2004). *Εισαγωγή στην Ολυμπιακή Παιδεία*. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος Σ.Ι.

Φαράντος, Γ. (1989). *Φιλοσοφία* (δίτομο). Αθήνα: ΤΕΛΕΘΡΙΟ

Ξενόγλωσση:

Kamberidou, I. (2017). Frédéric Barbier. *The Greek Dream by Monsieur de Choiseul: The Travels of a European of the Enlightenment*. Book Review. *Journal of Modern Greek Studies* 35 (2017), 35, 564-612.

Kamberidou, I. (2016). *Interacting, sharing and bonding: 'notes of personal experience' by nineteenth-century women travellers*. *Gender, Place & Culture*, 23(3), 381-397. Routledge.

Nisbet of Dirleton, Mary, *Countess of Elgin* (1926). *The Letters of Mary Nisbet of Dirleton, Countess of Elgin* arranged by Lieut. Colonel Nisbet Hamilton Grant London: John Murray, Albemarle St. W.I.

Piri Reis (1521). BAHRIYE, *Κατακτητική ναυσιπλοΐα στο Αιγαίο* μετάφρ.-σχόλια Γ. Φαράντου. Εκδόσεις: Τελέθριον.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ:

Παρακαλούνται τα Μέλη για την **έγκαιρη αποστολή της συνδρομής και ιδιαίτερα όσοι οφείλουν ακόμα τη συνδρομή προηγούμενων ετών**. Η συνδρομή, παρά την αύξηση γενικώς του κόστους έκδοσης του Περιοδικού και των ταχυδρομικών τελών, παραμένει 20,00 Ευρώ (φιλική-θεσμικοί συνδρομητές 30,00 Ευρώ, φοιτητική συνδρομή 10,00 Ευρώ). •Τα χρήματα αποστέλλονται **μέσω της Εθνικής Τράπεζας** (αριθμός λογαριασμού **665/755979-85**), e-banking GR3301106650000066575597985, δικαιούχοι Γεώργιος Ηλιόπουλος - Περικλής Διαμαντόπουλος.